

ZARYS ROZWOJU POSZCZEGÓLNYCH KIERUNKÓW STUDIÓW I KATEDR

1. KATEDRY IDEOLOGICZNE

Czesław Banach — Juliusz Jasiński

Charakter i zadania Wyższej Szkoły Pedagogicznej wymagały od momentu jej powstania szczególnej troski o kształtowanie politycznego i ideologicznego oblicza młodzieży studiującej oraz o rozumienie przez nią prawidłowości procesu historycznego przemian socjalistycznych w kraju i w świecie. Toteż po wstępnym okresie kształtowania się programów nauczania i tworzenia zespołu pedagogicznego związanego z Uczelnią, od roku akad. 1948/49 rozpoczęła się planowa praca nad przeobrażeniem oblicza WSP. Program nauczania, obok przedmiotów kierunkowych i pedagogicznych, objął również w znacznym wymiarze przedmioty społeczno-polityczne i filozofię.

Na pierwszych latach studiów dr J. Gałęcki prowadził wykłady z filozofii; dr S. Białas wykladał na I i II roku *Naukę o Polsce*, prof. dr J. Czarkowski *Elementy ekonomii* dla studentów I roku, a dr H. Csorbowa *Elementy socjologii* (dla studentów II roku).

Szczególnie duży udział w wychowaniu ideologicznym pierwszych studentów WSP przypadł pośłowi A. Polewce — przez okres kilku lat wykładowcy *Zagadnień Polski współczesnej, Materializmu dialektycznego i historycznego* oraz *Przysposobienia do pracy społecznej* jako przedmiotu prowadzonego dla studentów przez cały trzyletni okres studiów. W roku akad. 1949/50 w miejsce *Filozofii* wprowadzony został *Materializm dialektyczny i historyczny*. Wykładowcami tego przedmiotu byli: A. Polewka i dr S. Kursa. Wykłady dla wszystkich studentów lat drugich z *Nauki o Polsce i świecie współczesnym* prowadził doc. dr W. Danek. Rozpoczął również w tym czasie zajęcia z *Historii ruchów robotniczych* dr. H. Dobrowolski.

Studenci WSP w ciągu trzech lat studiów otrzymywali poważny zasób wiadomości z zakresu Polski współczesnej, podstaw filozofii marksistowskiej oraz historii polskiego i międzynarodowego ruchu robotniczego. Problemy te stawały się bliskie młodzieży i z tego względu, że wymienieni wykładowcy reprezentowali wysoki poziom naukowy i dydaktyczny.

Rok 1959 stanowił szczególnie ważne ogniwo w łańcuchu przekształceń oblicza ideologicznego i politycznego krakowskiej WSP — po okresie ścierania się burżuazyjnej i marksistowskiej filozofii i doktryn ekonomicznych. Historyczny fakt zjednoczenia ruchu robotniczego w Polsce i wejście w nowy etap budowy socjalizmu postawiły jako jedno z czołowych zadań wykształcenie socjalistycznej inteli-

gencji, służącej nowemu ustrojowi społeczno-politycznemu. Realizacja tego zadania musiała między innymi odbywać się poprzez zmiany w programach nauczania przedmiotów ideologicznych i szersze wykorzystanie w badaniach naukowych metodologii marksistowskiej.

We wrześniu 1950 r. Ministerstwo Oświaty wprowadziło, w miejsce dotychczas prowadzonych dyscyplin ideologicznych, dwa przedmioty: *Podstawy marksizmu-leninizmu i Ekonomię polityczną*. Program *Podstaw marksizmu-leninizmu* obejmował historię KPZR,, historię polskiego ruchu robotniczego oraz filozofię marksistowską. W program *Ekonomii politycznej* weszły: ekonomiczna analiza formacji przedkapitalistycznych, ekonomia kapitalizmu i podstawowe zagadnienia z ekonomii socjalizmu, głównie w oparciu o radziecki model gospodarki socjalistycznej.

W ówczesnej sytuacji wobec braku podręczników, niezadowalającego poziomu naukowego niektórych pozycji literatury marksistowskiej, wreszcie niedostępności niektórych prac klasyków marksizmu-leninizmu — zasadniczą rolę odgrywały wykłady i seminaria, na których stwarzano okazję do ścierania się różnych poglądów politycznych i postaw ideowych.

Wykłady z *Podstaw marksizmu-leninizmu* prowadził: w latach od 1950/51 do 1954/55 mgr Z. Słomiński, a ponadto: w r. akad. 1951/52 dr K. Morawski, potem dr K. Nowak (1952—1954) i mgr T. Hanuszek (1955/56). Wykładami z tego przedmiotu objęci byli studenci wszystkich kierunków i lat. Wykładowcy dołożyli wszelkich starań, by w zajęciach swych osiągnąć możliwie wysoki poziom naukowy, czym podniesiono atrakcyjność problematyki i żywe zainteresowanie słuchaczy.

Na podstawie zarządzenia Ministra Oświaty z dnia 13 XII 1952 r. powołano w Uczelni Katedrę Podstaw Marksizmu-Leninizmu wraz z odpowiednim Zakładem. Katedra ta od samego początku opierała się o szczupłą kadrę pomocniczych pracowników nauki wychowanych w WSP. Byli nimi: w r. akad. 1951/52 — mgr A. Kozanecki, mgr J. Bąk, A. Schabowski i J. Szymański; w r. akad. 1952/53 — mgr Z. Tabaka, mgr A. Kozanecki i mgr J. Potapska-Biel; w r. akad. 1953/54 — mgr M. Skrzypczak-Kozanecka, mgr Z. Tabaka, mgr J. Szmyd, mgr A. Kozanecki i mgr C. Banach; w latach 1954/55 i 1955/1956 — mgr Z. Tabaka, mgr M. Kozanecka, mgr A. Kozanecki i mgr J. Szmyd.

Katedra Podstaw Marksizmu-Leninizmu odegrała doniosłą rolę w życiu politycznym Uczelni, ułatwiając organizacji partyjnej dotarcie do szerokich rzesz pracowników naukowych. Było to konieczne ze względu na słabe upartyjnienie grona nauczającego, w którym na 128 pracowników tylko 16 należało do Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej.

Poza tym pracownicy naukowcy Katedry pomagali w organizowaniu szkolenia ideologicznego pracowników naukowych w ramach Zakładowej Organizacji Związkowej Związku Nauczycielstwa Polskiego oraz organizacjom młodzieżowym — w prowadzeniu kursów szkoleniowych i akcji odczytowych zarówno w Uczelni, jak i w domach akademickich. Katedra posiadała własny Zakład, w którym mieścił się księgozbiór z zakresu marksizmu-leninizmu, obejmujący ok. 1 300 książek.

Praca naukowa w Katedrze skoncentrowała się na następujących zagadnieniach: myśl polityczna w Galicji w XIX w., recepcja marksizmu na ziemiach polskich, prawa rozwoju społecznego i społeczno-polityczna doktryna Watykanu. Zagadnienia moralności socjalistycznej oraz problemy okresu przejściowego od kapitalizmu do socjalizmu — ze szczególnym uwzględnieniem polskiej rewolucji socjalistycznej i etapów jej rozwoju — opracowało i przedyskutowało na wielu zebraniach w latach 1953/54 i 1954/55 Koło Naukowe Marksistów, pracujące pod opieką mgr J. Szmyda i mgr C. Banacha.

Szczególną rolę w życiu Katedry odegrał jej wieloletni kierownik, mgr Z. Słomiński, który osobiście prowadził szkolenie asystentów WSP, przygotowując ich do egzaminu kandydackiego z filozofii marksistowskiej. Ponadto wieczory dysku-

syjne profesorów i innych pracowników WSP organizowały wspólnie Katedra i ZOZ. W 1955 r. — z powodu odejścia dotychczasowego kierownika Katedry do pracy na Uniwersytecie Jagiellońskim — funkcję kierownika objął mgr T. Hanuszek i prowadził ją do r. 1956, tj. do czasu likwidacji Katedry na skutek decyzji władz centralnych.

Od września 1950 r. obok *Podstaw marksizmu-leninizmu* wprowadzono na podstawie nowych programów wykłady i ćwiczenia z *Ekonomii politycznej* na II i III roku studiów. Początkowo wykłady prowadził doc. dr B. Kłapkowski, a ćwiczenia dr A. Jankowska. Od połowy roku akad. 1952/53 nastąpiły zmiany personalne: wykłady objął mgr J. Jasiński, ćwiczenia zaś: mgr J. Warmuzek, mgr inż. M. Grembowicz oraz mgr I. Weiss; ten ostatni przejął w następnych latach także wykłady z *Ekonomii politycznej* na kilku kierunkach. W roku akad. 1955/56 prowadzenie ćwiczeń powierzono dwom absolwentom studiów historycznych WSP: mgr F. Kirykowi oraz mgr C. Banachowi. Po przejściu mgr Kiryka do Katedry Historii Polski w r. 1960 podjęła zajęcia ćwiczeniowe mgr O. Dankowa, pełniąca obecnie obowiązki st. asystenta Katedry Ekonomii Politycznej WSP.

Z dniem 1 I 1956 r. etatowy wykładowca ekonomii politycznej mgr J. Jasiński mianowany został zastępcą profesora z równoczesnym powołaniem go na stanowisko kierownika Katedry Ekonomii Politycznej, utworzonej po zlikwidowaniu przez Ministerstwo Oświaty Katedry Podstaw Marksizmu-Leninizmu. Obecnie mgr Jasiński, w stopniu st. wykładowcy, prowadzi Zakład Ekonomii Politycznej. Wykładowcą zaś ekonomii politycznej jest mgr C. Banach, początkowo asystent, a następnie st. asystent Katedry. Ponadto przez pewien okres wykłady i ćwiczenia z ekonomii politycznej na Studium dla Pracujących prowadzili: dr A. Jankowska, mgr B. Kędziorek oraz W. Figa.

Pełna stabilizacja zespołu prowadzącego zajęcia z ekonomii politycznej umocniła znacznie pozycję przedmiotów ideologicznych w Uczelni. Pracownicy Katedry, niezależnie od zajęć dydaktycznych, rozwinęli tutaj rozległą działalność społeczno-polityczną, pełniąc wiele odpowiedzialnych funkcji w organizacjach politycznych i w komisjach uczelnianych oraz biorąc udział w akcjach popularyzatorsko-odczytowych.

Po kilku zmianach programowych zajęcia z ekonomii politycznej prowadzone są obecnie na wszystkich kierunkach studium stacjonarnego i wieczorowego oraz na Studium dla Pracujących WSP. Na studium stacjonarnym ekonomia objęta jest programem roku drugiego; na kierunku historii i geografii zajęcia te prowadzone są w ilości 60 godzin wykładów i 60 godzin ćwiczeń. Powyższy wymiar godzinowy wynika ze szczególnego powiązania tej dyscypliny ze studiami na obu kierunkach. U studentów filologii polskiej i rosyjskiej prowadzony jest jedynie wykład kursowy z ekonomii politycznej w wymiarze 60 godzin, a na kierunkach biologii i matematyki — wykład o charakterze propedeutycznym w wymiarze 30 godzin.

Na I roku pedagogiki studium wieczorowego wykłady ekonomii politycznej obejmują 60 godzin, a ćwiczenia 30 godzin. Natomiast na Studium dla Pracujących wymiar ten jest znacznie zróżnicowany: na I roku historii i pedagogiki 14 godzin wykładów i 6 godzin ćwiczeń, na sekcji geografii na I roku 8 godzin wykładów i na II roku 6 godzin wykładów i 6 godzin ćwiczeń. Ponadto słuchacze powyższych trzech kierunków opracowują po dwa tematy w formie prac kontrolnych. Słuchaczy I roku filologii polskiej oraz II roku filologii rosyjskiej, biologii i matematyki obowiązuje wykład propedeutyczny w wymiarze 10 godzin.

Drugim obok ekonomii politycznej przedmiotem światopoglądowym, odgrywającym ważną rolę w programie studiów krakowskiej WSP, jest wykład *Głównych zagadnień marksistowskiej filozofii i teorii rozwoju społecznego*.

Po rozwiązaniu w r. 1956 Katedry Podstaw Marksizmu-Leninizmu wprowadzony został wykład z zakresu historii kierunków filozoficznych, uwzględniający podsta-

wowe elementy materializmu dialektycznego i historycznego. Zajęcia dla lat drugich wszystkich kierunków studiów podjęli w roku szkolnym 1956/57: dr K. Pasenkiewicz, dr J. Leszczyński oraz mgr L. Kasprzyk. Ponadto mgr Kasprzyk prowadził dla studentów lat czwartych wykład z zakresu współczesnych kierunków filozoficznych, przedstawiający marksistowską interpretację poglądów społecznych.

Powysze zajęcia z zakresu filozofii i ekonomii politycznej, wolne od elementów dogmatycznych i prowadzone z pozycji twórczego marksizmu, odegrały ważną rolę w życiu Uczelni w trudnym okresie dokonywania rewizji szeregu dawnych poglądów i postaw ideowych. Osobiste zaangażowanie ideowe wykładowców przedmiotów światopoglądowych oraz treść naukowa wykładów filozofii i ekonomii politycznej pozwoliły znacznej części młodzieży lepiej zrozumieć istotę i sens zachodzących procesów historycznych i uporządkować własne poglądy odnośnie do podstawowych zjawisk współczesności.

Utrzymanie bez istotnych zakłóceń toku zajęć z zakresu dyscyplin światopoglądowych, a nawet poszerzenie obowiązującego kursu wykładów filozofii poprzez wprowadzenie dla studentów ostatniego roku studiów dodatkowo marksistowskiego wykładu współczesnych kierunków filozoficznych, było możliwe w tym niełatwym okresie dzięki wszechstronnej pomocy organizacji partyjnej oraz jednoznacznej postawie władz Uczelni i znacznej większości profesury.

W roku szkolnym 1961/62 w miejsce zróżnicowanego programu zajęć z filozofii, obejmującego dla różnych kierunków wykłady ze wstępu do filozofii i historii kierunków filozoficznych — wprowadzony został jednolity wykład kursowy pod nazwą *Główne zagadnienia marksistowskiej filozofii i teorii rozwoju społecznego*. Wykład powyższy prowadzony jest na kierunkach humanistycznych studium stacjonarnego w wymiarze 90 godzin w semestrach 5, 6 i 7. Równolegle prowadzone ćwiczenia w semestrach 6 i 7 obejmują łącznie 60 godzin zajęć. Analogicznym wymiarem godzin objęty jest program sekcji pedagogiki studium wieczorowego. Natomiast na kierunkach przyrodniczo-geograficznych i matematyce wykład powyższy prowadzony jest w łącznym wymiarze 60 godzin w semestrach 5 i 6, a ćwiczenia — w wymiarze 30 godzin w semestrze 6.

Na wszystkich kierunkach Studium dla Pracujących zajęcia z zakresu *Głównych zagadnień marksistowskiej filozofii i teorii rozwoju społecznego* prowadzone są na roku trzecim i czwartym w wymiarze po 10 godzin wykładów i po 5 godzin ćwiczeń w każdym roku.

Ujednoczenie programu zajęć z filozofii wymagało dokonania w okresie lat 1961—1963 znacznych adaptacji programowych, które pozwoliły objąć wykładami materializmu dialektycznego i historycznego wszystkich słuchaczy krakowskiej WSP.

Znaczna ilość zajęć z filozofii wymaga licznej kadry wykładowców i prowadzących ćwiczenia, ponieważ zaś Uczelnia nie posiada dostatecznej ilości własnych pracowników naukowych z tego zakresu, korzysta ze współpracy z szeregiem wykładowców z innych szkół akademickich. Jedynym obecnie stałym pracownikiem WSP prowadzącym zajęcia z filozofii jest absolwent studiów historycznych naszej Uczelni oraz studium filozoficznego na Uniwersytecie Warszawskim mgr J. Szmyd. Natomiast funkcję kierownika Zespołu Filozofii WSP pełni od roku 1956 mgr L. Kasprzyk, a obok niego wykłady i ćwiczenia prowadzą: dr B. Jasiński, mgr A. Bocheński, mgr W. Loranc oraz dr S. Surma.

Oprócz wymienionych wyżej wykładów z zakresu dyscyplin światopoglądowych prowadzone są dla kierunku pedagogiki również wykłady socjologii oraz etyki i religioznawstwa. Zajęcia z zakresu socjologii na I roku pedagogiki studium wieczorowego w wymiarze 60 godzin wykładów oraz na II roku pedagogiki Studium dla Pracujących, w wymiarze 15 godzin wykładów i 10 godzin ćwiczeń — prowadził

w latach 1959—1961 mgr E. Pietraszek. Ponadto słuchacze pedagogiki Studium dla Pracujących przygotowują z dziedziny socjologii jeden temat w formie pracy kontrolnej.

Monograficzny wykład z zagadnień etyki i religioznawstwa wprowadzony został w formie fakultatywnej dla słuchaczy wszystkich kierunków w 1957 r. W interesujących wykładach, prowadzonych przez doc. dr A. Nowickiego, uczestniczyli oprócz studentów liczni pracownicy naukowcy Uczelni. W latach następnych prowadzenie powyższych zajęć przejęli: mgr J. Szmyd i mgr A. Bocheński. Aktualnie wykład z zagadnień etyki i religioznawstwa, w wymiarze 30 godzin w semestrze 8 na studium wieczorowym pedagogiki oraz w wymiarze 15 godzin na roku IV pedagogiki Studium dla Pracujących, prowadzi mgr W. Loranc.

W ramach dyscyplin społeczno-filozoficznych prowadzone są ponadto na Uczelni zajęcia z logiki. Prowadzili je: w r. akad. 1950/51 dr J. Gałęcki, a następnie przez szereg lat dr K. Pasenkiewicz oraz dr J. Leszczyński. Obecnie wykłady z logiki kontynuuje dr Pasenkiewicz, a ćwiczenia prowadzi dr S. Surma.

Obok zajęć dydaktycznych pracownicy Katedry Ekonomii Politycznej oraz wykładowcy filozofii i dyscyplin pokrewnych prowadzą rozległe studia i badania naukowe. W ich wyniku wielu pracowników uzyskało w omawianym okresie stopnie i tytuły naukowe oraz opublikowało szereg rozpraw naukowych i artykułów publicystycznych. Z zespołu wykładowców przedmiotów światopoglądowych przeprowadzili przewody habilitacyjne doc. dr K. Pasenkiewicz oraz doc. dr L. Kasprzyk. Stopnie doktorskie uzyskali: dr B. Jasiński, dr S. Surma oraz dr E. Pietraszek. Dorobek naukowy etatowych pracowników WSP prowadzących zajęcia z omawianych dyscyplin obejmuje szereg publikacji, szczególnie z zagadnień religioznawstwa (mgr J. Szmyd). Ponadto ukazały się opracowania podręcznikowe z zakresu ekonomii politycznej, których współautorem jest mgr J. Jasiński.

Podsumowanie 15-letniego okresu działalności katedr ideologicznych krakowskiej WSP pozwala stwierdzić, że wniosły one poważny wkład w proces kształtowania się oblicza ideowo-politycznego Uczelni, a zespół wykładowców powyższych dyscyplin, dzięki swej pracy naukowej i dydaktycznej, wpłynął niewątpliwie na krystalizację właściwej postawy moralnej i światopoglądowej licznej rzeszy nauczycieli.